

ORGANULU

LUMINAREI.

Gazeta Beserecésca, Politica, e literaria.

Cu pre Gratiosa invoientia.

Sambata

NR. XXXVI.

6 Septemvre. 1847

CLUSIU, 6 sept. st. n. In LXXXIV Sied. dietale inainte de ase incepe suatúrea intrerupta in Siedenti'a trecuta, a produsu desputa lunga parerea separata in contra articolului de lege pentru ne crescerea contributiunei insenuata de catra deputatii jurisdictiuniloru sasesci, ce se cetí acum, in carea pre celelalte doue natiuni le numescu, 'constatus,' é' pre sine se subscriu, deputati nationis saxonicae'. Unii oratori socotinduo de ne respectarea statúrei SS. si a OO-loru, cum cá deputatii jurisdictiuniloru sasesci, dupa ce si cu substernerea acum de curundu a Urbariului, intrebuentiarea de asemenea spresiuni a suscetatu desputa, acuma ne cum se se aplece ei la statúre, ci intrebuentiéza érasí acele spresiuni, cu care, precum se pare, au de scopu, cá cu tempu se le pota aduce dreptu datu (datum) lenga votulu curiatu, carele inse prein votisatiunea individuala ordenata de titl. II dein a. 1791 e stersu; deci dara unii postira de a nu se acceptá parerea separata in asemenea forma. É' majoritatea, de si luanduse afora deputatii atensi ai jurisdictiuniloru sasesci, érá de parere, cumcá deputatii sasesci, precum si cei ungueresci si secuesci intru intielesulu legéi nu sunt deputatii natiunei intregi, ci ai jurisdictiuniloru particulari, dreptu care subuscieriua cu numele votum curiatum si numirea constatus e nelegiuita: totusi, dupa ce insii deputati sasesci dechiarára, cumcá cu intrebuentiarea astoru spresiuni nusi pretendu mai multu dreptu, de catu le dá legea dein a. 1791, acceptá parerea separata, inferinduse in protocolu statúrea cu un asemenea intielesu. Presidentele: Majoritatea se va multiemí dora cu enunciarea. Un dep. dein Scaunulu Murasiului: Déca nu vomu statúí si despre aceea, cá in venitoriu un'a ca ast'a mai multu se nu se intemple, atunci stámu, unde stámu mai nainte de ase incepe asta desputa lunga; lucrámu copilaresce, Presidentele: Nu lucrámu copilaresce, de ore ce statúrea enunziata o vomu inferí in protocolu. Deputatulu Murasiului insenuá opiniune contraria. Si acum dupa ce se cetí si o alta parere separata a deputatiloru dein jurisdictiunile sasesci, catu e pentru darea recrutiloru, se incheiá suatúrea asupra obserbarei facute de Guberniulu reg. spre al doile articlu de lege a darei recrutiloru. Majoritatea SS. si OO-loru cu pucina scimbare acceptá compunerea introductoría comendata de Guberniulu regiu. Dupa aceste Exc. Sa Presidentele anuciandu, cumcá ácea sectiune a Deputatiunei Sistematece, careia SS. si OO incredentiara gatírea unui proiectu de lege catu e pentru cea dein urma propusetiune regia, sunato-

ria despre eredirea directa, acum are numai trei membri de facie, SS. si OO. statúira de a rogá pre Exc. Sa Gubernatoriulu, cá se denumésca patru membri deintre ceilalti membri ai Deput. Sist. In urma dupa ce se cetíra si se dederá la dictatura doue proiecte de Adresa Exc. Sa Presidentele propuse chia'ra repartírei recrutiloru, lucrata de Guberniulu reg. si prein Exc. Sa Presidentele asternuta inaintea SS. si OO-loru.

Clusiu, 9 sept. st. n. In LXXXV Sied. dietale dupa adevierirea protocolului se cetí Adresa comitiva a articolului de lege pentru ne crescerea contributiunei, — cu care ocaziune prein protocolu se ennciá decisiunea: precum cá SS. si OO. nesuferindule demnitatea, cá punturile particulare dein parerea separata in contra articolului de lege pentru ne crescerea contributiunei insenuata de deputatii jurisdictiuniloru sasesci, se le detaia si invimiriua cuprinse in acele se le retunda cum s'aru cuveni, cu seriosetatea pusetiunei loru voescu ale lasá la o parte, si déca aru fi adevérata, numai spre aceeași invinovatíre neplacuta, cá si candu SS-le aru partini celatiunile si aru deschide cale la acele, voru asi estende insemnarile fora intardiare.—Mai incolo SS. si OO. si in catu e pentru argumentele si principiale ne constitutiunali cuprinse in parerea separata a deputatiloru dein jurisdictiunile sasesci in obiectulu darei recrutiloru, totu prein protocolu voru asi face insemnarile;— si insemnarile facute pre amendoue pareri separate impreuna cu aceste le voru substerne inaintea Maiestatei Sale.—In urma se cetí retramisulu si modificatulu proiectu de lege pentru curgerea causeru si subtu cursulu dietei,—se mai cetí si planulu pentru prefatiunea articiloru de lege, care spre confirmare se voru tramite in susu dela dieta. Amendoue aceste se dederá la dictatura, si de o data propunenduse de obiectulu suatúrei venitorie, siedenti'a de astadi se incheiá.—

ANGLIA.

Ce nu a rare ori se intempla dupa mortea barbatiloru mari, aceea se intempla si catu e pentru O'Connell: pre lenga tote cá s'a iumormentatu cu solenitate publica, in Irlandia se afla totusi de aceia omeni, carii nu se indupleca a crede, cá a moritu! Se latí o rumore, cumcá agitatorulu betranu s'aru fi retrasu de turburarile irlandice, si acum cu mustace falsa subtu numele unui nobile ispanu, aru traí comodu, fora neciun lucru la ore care lacu dein Italia.

FRANCIA.

PARIS, 12: 24 aug. Regele dein motivulu că ajunse pe tronul și al șapte spre diecele anu, in 9 aug. publică numeroase acte de grație. Redă libertatea la 600 făcatori de rele, ce erau detinuti în mai multe pensoni ale țerei. Judecarii pentru crime politice nu se bucurară de acestu beneficiu înaltu.

Paris 11: 23 aug. Cadavrulu ducelui de Praslin asta demanția la 6 ore s'a depus în cripta baserei St. Magdalene. După acest'a în data se serbă o missa. Inmormentarea se va întimplă cu reintorcerea parentelui întristatu, a Mareșcalc. Sebastiani, la carele a și ajunsu famia supărătoră.—

Paris 13: 25 aug. Ducele de Praslin a moritu eri s'era spre 5 ore în pensonia de Luxembourg. Acum se știe anume că a moritu de arsenic, mestecatu cu laudanu, de care înghiți ducele o doze mare atunci, cându vedea, că prepusulu uciderii întru atata crescū asuprai, în catu trebuia se fia arestatu, și supusu judecarii. Cu o ora înainte mortii se pregăti cu cele sante. Nu marturisi nemica, ci cându s'a întorsu catra parete a disu: je n'en sais rien (nu știu de aceea nemica). Șcirea despre asta întimplare neasceptata ajunse înca în s'era aceea în Castelulu de Eu. În Palatiulu de Luxembourg și într' al Ministeriulu de dreptate necurmatu se țienura conferentie și suatūri. În 26 aug. după amiadi eră se se adune suatulu ministriloru, ca se statorosca asupra cerei familiei de Praslin pentru stradarea ducelui mortu. Imparechiarea între ducele și muierea lui se trase într'un siru de mai multi ani; aceea eră prè canoscuta și în a. 1843, cându Laura Luzzi*) veni în casa, se încordă și mai vertosu. Precum marturisiră șierbii, între ducele și ducesa se escara adesu certe numeroase. În odaia ducesei se află o gramada de chartii, sigilate cu sigilu negru; pe cvarta stă cu însasi man'a ducesei scrisu: „Pentru barbatulu meu. Se se deschida după mortea mea.“ Chartiile aceste nedeschise s'au datu Presidentelui Curtei Pariloru. Se aflară și nescie Memoriali erasi dela ducesa, în carii ea descrie anii fericiți și nefericiți ai casatoriei sale. După multa cercetare și în odaia ducelui, într'un locu ascunsu se află o multime de epistole, care se tragu dela L. Luzzi. Ele sunt subscrise cu: „Azéléé“ și tote se încep cu cventele: „Dulce Teobaldu“. Se mai scosera la vedere și alte chartii ponderose. Intrecelelalte o corespondentia lunga între ducele și ducesa, ce atinge desbinarea loru. Cateva epistole sunt dela Mareșcalculu Sebastiani, care înfrunta în acele pre ginerele seu pentru portarea catra muiere sa. Se spune de alta parte, cumcă ducele aru fi mai avutu și alte relatii cu guvernantine și cameriere—șierbitorie de case—cu care făcu elu nu mai pucinu de catu douedieci copii ne legiuiti.—L. Luzzi totu strinsu se mai pazesce în pensonia. Poporulu parisianu în glote mari se aduna, și cere se vedea cadavrulu ducelui, de care nu crede, că aru fi moritu.—

Paris, 15: 27 aug. Mareșcalculu Sebastiani sosi eri la Paris în palatiulu seu. Cându trecu pre lenga usia odăiei fatale, stete pucinelu și planse amaru. Regele cautandu la vechimea familiei lui, îi dede rangul de duce, er' pruncii

*) Journalulu d. Deb. o anumescce și Desportes. și dice că e franca.

remasi dela ducele Praslin voru purtă numele de Choiseul- (I. Sioázöl) Sebastiani.

Paris 18: 30 aug. Nou'a organizare a Algeriei de aci'ncolo va totu înainte. Principele de Aumale (I. Omál) în data ce i va nasce șcia, va caletori la Algeria ca Gubernatoriu-generariu, dar' fiendu că e prè teneru, i se va dá de Mentoriu milit. genariulu Changarnier cu titlu de Maiorin-generariu, și generarii Bedeau, și Lamoriciere voru fi domnitori preste provinciile Constantine și Oran.

O suicidere noua, ce se întimplă erasi într'o familia veche aristocrateca, face resunetu. Comitetele Alfred de Montesquiou, fratele Parului de acestu nume, se află strapunsu în dormitoriulu seu. Elu eră de 43 ani și avea familia. Se spune, că s'aru fi înveninatu pre sine și muierea unui Paru.—

LYON, 12: 24 aug. Cu pucinu înainte de a se întimplă scen'a infioratoria dein Paris, în Lyon un lucratoriu înayutu sugrumă pre muieresa noptea în patu; și în 27 aug. fora neci o cercustare usiuratoria fū judecatu spre morte.—

GRECIA.

Corespondentiele de la Atena dein 10: 22 aug. în științea de încheierea proxima a ne împacariloru în Eubea. Capulu insurectiunei, generariulu Griziotis întru o lupta cu ostile regie fu nemeritu de un glontiu, în catu îi cadu o mana, spre ce elu cu omenii sei seretrase într'o mănastire întarita nu departe de Cumi. În 20 aug. se mai lovira înca odata. Perderi se facura de amendou partile, în urma totusi insurgentii—și întorsera spatele.

ITALIA.

VENETIA, 14: 26 aug. Pre cetatea Dogiloru jace asceptare solene. Comitetele Giovanelli, Presidentele societatei scrutatoria de natura, adatu numai pentru renoirea și mobilarea palatiulu seu un milionu de fr: dora întota Europ'a nuse afla asemenea palatiu catue pentru gustu și luxu. Toti cu sete ascépta confluxulu invetiatiiloru italiani. Precursori, giümetate invetiati se si adanara numeru mare, și cetatea acum e împoperata cu 10,000 straini. Lunile ferieloru de acum dau ocaziunea o multime de profesori și studenți dein destincte Universitati de a cercetă Lagunele, și de a ascultă șgomotulu undelor Adrieci turbide. În asta turma numerosa de straini se afla și peregrini dein Statulu Papei, mai cu same de aceia, carii se țienu de ordulu eclesiastecu. Cu cateva dile mai nainte unulu deintre acestia se încumetă în piariulu St. Marcu a vorbi în publicu reu despre Pap'a PIU IX, că ci făcu aliantia cu Turcii, ca se apese pe crestini. Inse oratoriulu acest'a fū numai de catu intreruptu, și dusu în cas'a St. Serviliu, adeca într'a nebuniloru.— Orologiulu electro-magnetecu, carele cu un pendulu intranesce orologiulu dein turnulu baserei St. Marcu cu celu dein colegiulu de marina egat'a și în pucine dile va ambla de plenu.

PENINSULA PIRENEA.

MADRID, 10: 22 aug. În tote dilele se andu rumori diverse despre o crise în Cabinetu și despre intrigi varie. Gazet'a „Heraldo“, spune cum că aru fi în planu un ministeriu de-coalitiune, Impromtulu de un milion de reali se înflentia la banculu dein San Fernando. Negotiatiunile cu

Scaunulu Papei mergu forte bine. Se spune că Abdel-Cadir s'aru fi rogatu de regin'a într'o scri-soria, ca se mediulocésca un tractatu de pace între elu si între guberniulu francescu.

In 13: 25 aug. la Bayone selatí fam'a, cum-cà generariulu Cabrer'a soșindu la tiermulu de Valentia, unde se asceptá mai de multu, aru fi cadiutu in manule trupeloru reg. care numai de catulu si puscara.

R U S I A

St. PETRUBURG, 6: 18 aug. Un mandatu imperatescu indatoresce pe oficiorii civili, carii au averi, ca in formularele de sierbire se arete acuratu, cà cum au agonisitu acele, carii n'aru face acest'a conscientiosu, ii amenitia cu pedépsa grea. Un altu mandatu contine tragerea salariului de la toti oficiarii, carii voiea de a poté merge undeva preste terminulu desiptu o intrebuentiara mai bine de 29 dile.—

EXTRACTU dein

STATISTICA TRANSILVANIEI

scrisa de D. Ladislau Kóváry.

Clusiu, 1847.

§. 50. Locuitorii, dupa a loru limba.

De ce e multu la otiéra nui pare mai reu nicairi, ca in multimea limbeloru. Si Transilvani'a se afla in naie'a acést'a. Se afla parti in Transilvania, unde pote merge omulu dile intregi fora se audia limb'a magyara; cine nu aru scí, cà e in Transilvania, aru poté cugetá, cà se afla in tier'a sasésca, séu románésca. Poporulu ce in tota imperati'a rusésca vorbesce mai osuta papatrudieci de limbe distincte, nu eturma asia babelina; cà ci dein acele pre giümetatea Europei, ce coprinde Rusia européna, nu cadu mai multe, de catu numai 17 limbe. Preste totu pre al nostru rotundu nu cunoscú spatiu de 1000 miluri □, pre care se se vorbésca atatea limbi. Déca si acum aru fi drépta acea axioma stricatoria a St-lui Stefanu, cumcà unius lingvae, uniusque moris Regnum imbecile et fragile est: *) asia Transilvania de China si Francia, de aste doue tieri mai cu o limba si mai tari pe dreptu aru poté ríde.

Sunt in adeveru natiuni cu drepturitrei: Natiunea Magyara, Secuésca, Sasésca; de alte o multime, adeca Románi, Armeni, Greci, Judei, Cigani; afora de acestia inca: Moravi, Poloni, Rusi si alte remasitie.

§. 51. Magyarii

Originea loru. Precum spunu istoricii nostri, urmasii magyariloru de a treia ora esiti, carii parasindu Scitia, subtu conducerea celorusiepte duci arpadiani venira si coprinsera Ungaria. Cumcà Tuhutum unulu deintre cei de antai, séu Gyula unulu deintre cei de adoua ora siepte duci iarú fi intrudusu in Transilvania, nu vomu se determinámu aici. **) Atat'a ecertu, cumcà soșindu pre malurile dunarei, numai de catu facura se sentia armele loru natiunea romanésca, carea pe atunci domniá aici, si cam la a. 895 se facura domnitorii acestui pamentu, si romanimea la Asculu (Eskülló) se jurá pre credenti'a magyariloru.

Catu potea se fia numerulu magyariloru a-

tunci, catu eacum, alspute intru asemene egreu. La intrarea loru istoricii nostri cu tolulu dicu o oste de 210,000 capite, dar' cumcà deintre ei cati venira in Transilvania, e cu ne potentia a o si apropiá. Catu e numerulu acum togma asia e de dubiu, ca celu de antai, pentru cà nu s'a numeratu neci odata. Pe nimerite Leonhard si altii **) lu-socotescu de 1/5 parte a impoporatiunei Transilvaniei, carea dein doue milioane e 400,000, dein sum'a luata de noi s'aru suí la 460,000 capite, ce neci de catu nu e cu nepotentia. Remanemu inse cu 400,000.

Caracteriulu loru. Macar' vitregi'a tempului in multe tipuri s'a nesuitu al lipsi pre magyaru de al seu caracteriu originariu. In Transilvania totusi abia se sftí. Si ne cum se fi impromutatu elu, ci in mare parte elu adatu atatu dein asa limba, catu si imbracamente atatu románului, catu si sasului.

Si macar' cà mestecarea cu natiunea sasésca in mare parte se impiedeca prein legea, carea o presce pre magyaru de la posiderea pre pamentulu sasescu: totusi in comitaturile Cetatei de Balta, Albei de susu, a Turdei si a Clusului, precum inca si in Distr. Bistritiei locuri intregi sunt magyarizate; Orastia, Vintiulu de giosu, Turda, Clusiu, Aiudu etc. mai de totu topira in sine elementulu sasescu. Imperatulu Josefú II inca in desiertu faci a i se taiá mustacele, indesiertu voi selu faca o natiune, ramase totusi magyaru. Cumcà ce erá mai de multu, cum belu vinulu cruntatu la juramentusi, aceea o spune istori'a, ce e acum, aceea o spune viati'a de tote dilele. E o natiune superba si nobile, in asa gravitate serioasa nevorbitoria, ér' in ferbintiélasu multu vorbitoria; animosa catra dusmanii sei, cavalérésca catra femei, sciectoria a mori pentru patria si drepturile ei, si intr' atat'asi ama patri'a, catu in pace de patria, in bataia de rege nu se lapeda. E esemplu spre acést'a etatea principiloru, e esemplu Simeone Kemény, Franciscu Gyulai; e esemplu si aceea, cà lui Fridericu I erá iertatu si in Transilvania asi castigá soldati pentru ostea sa; ci nicairi n'a verbuatu mai reu de catu aici. Ii place batali'a, inse numai pentru patria, rege si libertate. Catra ospeti e sincera, in petrecanii e erumpatoria, in superaresi furiosa, a casa amatoria de comoditate si stimare. Cu scientia nusi bate multu capulu, afora de istori'a si scienti'a dreptului ei nui pase multu de aceea; in sfer'a artiloru e capace de poesía, e amica mare a oratoriei; in viatii politica pentru asa anima deschisa e pucinu calculatoria, la determinari e audacc, ci perseverantia n'are togma de ajunsu; se pote atitiá spre desbinare; in viatii domesteca nu e ordu prè mare; ii place atraí bine, a lucrá pucinu, a dá bani multi, ase negotiatori pucinu; catra prunci si muere e destulu de ilare, candu se cuprinde si se imbraca, are dusiu, de tonulu bunu nui pasa multu, complimente nu pote suferi, rigiditatea o uresce.

Staturai e mediulocía, faci'ai e rumena, plasmuireai nu e subtire, neci grosa, ochii sunt focosi, perii mai multu negrii. . . Fiecare clasa are alta imbracamente, magnatii dela idololatri'a modelului strainu incepu a se intorce a casa; numai cetatianii—burgerii—amblara pana aci cu cei mai de giosu si cu nobilii de o casa in calige strimte, in asia numitii nadrági unguresci si in dolmanu sinoratu—cu suitasiu—, dar' si acestia incepu ase bagá in pantaloni.

*) Lehrbuch der Kentnisz v. Siebenb.

*) Decret. Libr. I. cap. 6. §. 3.

**) Asia splica unii, cumcà cei de intai siepte duci, pre cari-i numesce Anonimo, adeca: Almus, Eleud, Kundu Oand, Tosz, Huba, Tuhutum imbetraninduse in peregrinare, loculu la sosirea loru aici lu-coprinsera Arpad, Gyula, Kund, Szaboles, Urs, Leel, Verbults.

V A R I E T A T I.

In foile ungueresi se cetesce, precumca in adunarea VIII a mediciloru si scrutaroriloru natu- rei, ce s'a ttenutu in 11 aug. in Soproniu subtu presicientia principelui Paulu de Eszterházy, se află de facie si ducele de Canino, Lucianu Bona- parte, membru la Congresso dei Scienziati in Italia.

Fisiculu Comitatalui Hunedorei D. Dr de Fo- dor află in Deva un mediu-locu vindecatoriu de turbarea canesca. Acela macarca e secretu pan' acum, se scie totusi, ca se intrebuentia in elu A- rism'a plantago. D. de Fodor cea mai mare parte vindeca cu celu mai bunu succesu. Omeni si vite muscate de cani si lupireinsanetosieza de plenu. Deintre doctori multilu cerca, spre ai de- scoperi secretulu.

Patru cometi noi. In 20 jul. Brorsen dein Altona inastrulu Driangel descoperi un cometu de marime ne insemnata fora cōda. In acest'anu pan' aci se descoperira patru dein acele corpuri amblatorie in marele spatiu al lunei. Celu antaiu s'avediutu de Hind in London in astr. Cefeu in 6 febr.; al doile 7 main de Col- la in Parma in astrulu leului micu, al treilea de Victor Mauvais la Paris 5 juliu intre astru- lu leului micu si alui Cefeu, si al patrulea s'a descoperitu de talentosulu Brorsen, carele inca in anulu trecutu au aflatu doue asemene corpu- ri ceresei interesanti.

P R I N C I P I A

de limba si scriptura.

XXXI.

3) In tempulu pretrecutu (plusquamper- fectum), cei vechi nu numai persoanele plurali le formau ca si in perfectu, ci inca mai aveau o al- ta forma de acestu tempu formata prein auxilia- riulu era, er' acum, precatu scimu, uitata mai pre- tutendinea, care inse meriteza tota luarea a men- te pre cum vomu vedē.

Asia diceau ei in plur. γνωσκω, γνωσκετε, γνω- σκετε, - δεδτικω, δεδτικετ, δεδτικετε precum:

Δεδτικεε, BO. ex. 36, 2 seq. ши тоци възрации мвндрин, кзрора двмнла мвндріеле деджесе, — ши лдарж дала мочин тоате дардріеле (sic) фінлоу лдіга, кареле деджесе пре клжднтла чедн лок сфнт; — 38, 24: πωτ λδρλα а- чела, каре пре лдррла чедн корт сфнт кеат'дне, кареле дн ддр деджесе, доазечн ши нолу де мвжкн ера.

Γρζісег, BO. gen. 43, 29: ши знее: ачеста ē фра- тее вострл чел ман мнк, деспре кареле гржнсет міе, etc.

De aci, macar' nu aflamu esemple, dar' du- pa analogia e de vediutu, ca cei vechi voru fi disu si фечесем, фечесеші, фечесе etc. dela фече, precum diceau дедтикω etc. dela дедде

Alta forma la aceiasi usitata, era formata dein auxiliariulu era si participiulu trecutu, de care forma in cele mai de inainte mai multe e- semple ocuru; aici ne vomu restringe numai la de acelea, in care participiulu nu sta nemisicatu to- tudeaun'a in sing. masc., ci se scimba dupa sexu si numeru.

BO. gen. 19, 4: ши длпж ачѣж манте пнж нл се ера кллакацин, внерж възрации врашлалн содом'лалн; — 21, 25: ши абраам чертж пре авимелек дерепт фзнгчнж, каре слвциле лн авимелек кл плт'фра ера ллацин; — 26, 18: фзнгчнле — каріле флансени длпж мдарте лн авраам ера лмплацин; — 30, 9: кннд възл ліж клм кз ера ствтлгж дѣ пцперѣ, лш . . ; — 45, 3: ши фрацин

сзн нл пдчѣ рзндрде лн, аша таре се ера спзмжнтацин рчннтѣ лн.

CB, la tempinarea Domnului: ρεσπδνδερεѣ амл лл атж ера Гнмеωн, кз наре амдрн пнжкба берѣ хс̄.

CF. ачнн ωαμενн ωρεн ера алзнцин де вѣротѣ лл Іс̄ — дерепт ωαμενн сзн пре карен ера фзклцин пре ωελα- зл лл; etc.

Asemenarea intre formarea acestui tempu auxiliariu, si intre form'a tempului latinescu plus- quamperfectum in eram, ori cui pote bate la ochi. Nu e indoieła, ca si latinii si-au formatu acestu tempu dein preteritu si auxiliariulu eram, asia catu laudaveram nu ealt'a de ca- tu laudav'—eram, singura diferentia intre al nostru si al latiniloru fiendu, ca ei-lu forme- za dela preteritulu modului indicativu, era noi dela participiulu acelui tempu. Cumca latinii, in- ca si grecii macar' mai avuti in forme, formeza unele tempuri cu auxiliarie, fia -care buchiariu sci, ci gramaticii latini numai de acele tempuri auxi- liarie graiescu, care se scriu despartitu ca doue cu- vente, er' pre altele, ce se scriu intru cuventu dein doue impreunatu, se vedu avre asci nemi- ca. Ci cunoscatorii de limbe, carii nu se multie- mescu numai cu tradetiunile scolastice neci jura in verba magistri, au recunoscutu, au trebue se recunosca, ca afora de tempurile auxiliarie recu- noscute de gramatici, mai sunt si altele totu auxiliarie macar' nerecunoscute.

Noi diseramu simai susu (nr. XIII), cum ca si futurulu latiniloru in bo, care la vechii lati- ni in tote patru conjugatiunile era usitatu, se pa- re a fi tempu auxiliariu formatu dein infinitivu scurtatu, fora re, si bo in locu de vo scurtatu dein volo. Noi nu vomu inse a prepretini pare- rea celoru ce mai tote tempurile latine vreau a- le construi dein tempurile verbului bo, ci nu potemu a nurecunosece inca, afora de formarea plusquamper- fectului latinu ce atinsemu, analog'a formare a futurului in ero, a caruia persone alesu in cele de I si 4 conjug. asia aproape se vedu de unele persoane ale futurului nostru la cei vechi, carii scriu laudaveri, laudavremu, laudavreti, ca ale latiniloru laudaveris, laudaverimus, laudaveritis; la care pucine esemple dein mii.

BO, 4, 7: ал нл аша сз бер фаче бнне, лл авер платж.

CB, dela Math. XI, 3: πορечн чела че есз вие ал алт'м ацептлврем (expectaverimus).

CF. кз ман ск'мп лдрл афлавреци денжт ачннтла ши дррла, etc.

Ci de tempulu conditionatu in altu numeru mai tardiu

Ad nr. Gubern. 7927, a. c. (3-1)

R. Consilii thesaurarial in urm'a determinarei dein 12 jun. st. n. 2847, inaltia pretiulu fierului si ocelului ordinariu de nr. I, II si III, ce se sco- te in baile dein tienutulu Hunedorei, la 30 xr. c. m. si acest'a in urm'a circustariloru de fa- cia. Care pre in acesta se face cunoscutu

* * * Cu postia dein urma ne veni scire, de- in Pestia, cumca a V. sarcina sincaiana esindu de subtu tescu, se va tramite abonatorulu catu mai curundu.—

Indreptari. Nr. XXXIV, pag. 183, col. 1 lin. 4 pe deingiosu in locu de: inscientiati, l. inscientiate; col. 2, lin. 20 in locu de: starainu, l. strainu. Nr. XXXV, pag. 187 col. 1, lin. 14 in locu de: Seidentia, lege: Siedentia; — In pag. 190 col. 1 in locu de: VARIERATI, l. VARIE- TATI.—

L U M E A. *)

TOTULU netiermuritu, pre carelu numimu noi lume, pentru omeni e un obiectu de cugetare, cu care ei nece o data nu voru fi gat'a. Aloru potere representatoria, cuprinda macar' catu de multu, va remané totu de a una intru o departare nemarginita inderetrulu acestui totu mare. Séu caruia nui se voru sterpi cugetele, déca elu cugeta asuprasi si vede milioane de sori si planeti, care intre sine in eternu pre regulate carari se misica, si déca elu-si representa pamentulu, de care se tiene pana la un tempu, numai ca pre o picatura in oceanu!

Lumea nu e un agregatu—ingramadire—de lucruri particulare si unulu lenga altulu statatorie; nu, ea este un totu de catra tote partile sale inghititu, si de catra tote laturile prein impromutata incurgere insufletitu. Aici tote sunt numai un'a, pretutendeni se vede ordu santu si afinetate interna; pretutendeni totu in eterna impromutata-lucrare; milioanele de sori si planeti stau unulu cu altulu in minunata legatura, ori catu de departati se se si vedea unulu de altulu; dein departari, ce nuse potu numi, lucra unulu spre altulu ne contenitu dupa legi nestramutatiose, pre care vedi bine omulu scurtu vedietoriu nu sile pote splicá. Numai omulu, care fora a cugeta se involba impregiurusi, pote a nu cunosce influenti'a sorelui si a lunei spre pamentulu nostru. Au nu potemu alt'mentrea incai intunecatu se presentimu, ce noa aici pana la intuitiune nis'a facutu chiaru?—

Candu despre planeti, carii se légana impregiurulu sorelui loru, si-si impromuta luce dela elu, déca despre numerulu, marimea, departarea loru e vorba: atunci ne lipsescu cuventele si numerii, si cautaturele nostre sunt prea debili de a descoperi puntulu de midiu-locu, sorele mai mare, in giurulu caruia se intorcu tote. Noi aici numai a presentí potemu; inse ce pre noi pana la un tempu ne impregiura inca ca o intunecata presentire, aceea odata candu colo pre loculu mai inaltu orizonulu nostru va fi mai largu, va luci impregiurune ca realetate.

Totulu lumescu omului cugetatoriu apare ca un templu nemesuratu a lui Dumnedieu, deintre a carui portici neci unulu e fora adoratori. Tota lumea spirituale respandita prein tote astrele se unesce spre adorarea celui nefinitu. Anim'a semitoria cu placere si cu potere se provóca prein representarea imbracisiatia, cumcá cu natura lucratoria fora conscientia se inchéia sirulu nefinitu. Prein aceea capata cuventele lui Jesu celu mai acuratu intielesu, candu elu totulu lumescu (universulu) l'a representatu intr'o icona placuta a unei case parentesci, in carea se afla incaperi multe. Da, fia carea sté, ce nota si sclicesce colo in marea ceriului, e o incapere in marea casa parentésca, e locuenti'a spiritelorú gloriificate; pe fiacarea sunt aproape fiii de cereşculu loru parente.

Lumea, ori catu de nemesurata, si ori catu de pomposa se arata ea pretutendeni, totusi, ce si mintea nostra pote cuprinde, ea nu erá indata la inceputu un totu gat'a si deplenu; tote partile si obiectele cuprinse intr'ens'a nu ajunsera preste totu si neaternate unulu de altulu la a loru estime; ci ele se desvoltara pre'ncetu, si intru o gradatiune relativa dein nedeplenu in

deplenu. Astu cursu al desvoltarei se vede in tota natura, pretutendeni e o desfasiurare progresiva. Nece o parte si nece un gradu particulare al desvoltarei totului se pote concepe singuru fora relatiune catra celu mai deinainte si urmatoriu.

In natura nu e lacuna; in lume tote sunt legate de oalta ca ocatena nefinita; varig'a cea mai ultima a catenei acesteia e in legatura cu cea mai de susu, atomulu cu sorele, vermele, ce se incovoia subtu petiorulu caletoriului, e cu angerulu in afinetate. Celu mai mare nu stá fora celu mai micu, celu mai de susu fora celu mai de giosu. Intre spatiale, si ce implu pre acele, de ai nostri ochi debili per se cá nu se potu vedé; firele minunatu inghitite, ce contienu tote partile a totului nemesuratu, atatu de adencu sunt asiediate, in catu nu suntem in stare ale obserbá: ci atata cuprinde totusi mintea nostra fora incordare peculiare, cumcá trebue se fia o legatura imbracisiatia acolo, unde costa un totu asia pomposu si ordenatu.

Ori in catrau ne vomu si intorce ochii si cugetele, pretutendeni se afla potere si viatia; celu mai mare ca si celu mai micu epetrunsu de aceste. Ne miramu de poterea, ce corpuriloru lumesci dá sboru si direptiune. Vederea lunei, cum ea in restempuri si carari certe se intorce in giurulu pamentului, vederea pamentului nostru si a altoru stele amblatorie, catu de regulatu se légana in giurulu sorelui, si presentirea rationabile, cumcá acestu sore cu alti nenumarati calatoresce impregiuru pre altu nefinitu mai mare ca pre un centru al universului, spiritulu marginitu nilu scóte dein ori: dara brusiulu, picatur'a de apa, frundi'a copaciului, aste lumi mici, in care locuescu milioane de fientie vietuitorie, pre care cu ochi goli, neintrarmati adese nece le potemu vedé, cu atatu mai pucinu a le destinge, au ele mai pucinu sunt de mirare, de catu lumile mari, care in nemesuratulu spatiu cerescu flacaréza? Au potemu noi mai bine si mai usioru a cuprinde, cum in cariu, intr'un puntu abia viedietiosu, se misica viatia, si cum in acestu puntu se afla o impreunare de madulari, maruntaie — intestine — si instrumente organice, de catu cá suntem in stare a ne splicá legatur'a, ordulu, relativ'a lucrare acelorú nenumarate lumi flacaratorie? O in nefinitulu oceanu a estentiei muritoriului debile tote sunt ne cuprinse, déca elu se incuméta a petrunde in essentia lucrurilor, si asi splicá aloru nascere si desvoltare! Ne potenti'a, tiermurimea spiritului ne o vomu sentí, de ne vomu exercitá poterea cugetarei macar' asupra universului séu asupra cei mai mici parti alui. Nascerea totului maretiu, precum si a partiloru particulare, pentru noi e acoperita intr'un velu nestrabatiosu. Fienti'a — esse — insasi jace chiaru inaintea ochiloru nostri; ci necontenitu reintorcatori'a desvoltare in forme noue, etern'a scimbare a formelorú si celu mai exercitatu — deprinsu — cugetatoriu nu sile vasplicá vreodata in destulu. La intrebarea cum' aici si un Newton (I. Niutn) trebue sesi cunosca perplexitatea; aici e o margine universale pentru totu omulu, se sté elu macar' pre ori ce culme aspiritului.

Celu mai mare invetiatu nu cuprinde eternulu cursu cercuitoriu astramutariloru; lucrarea poterei ascunse, ce elu pretutendeni obserba, ii remane un secretu profundu. Ce e dreptu atata vede, cumcá inca in sementia trebue se jaca po-

*) Reflectamu la not'a dein Supl. Nr. XXIV; pag. 126.

tenti'a plantei cu tote formele sale; inse mersulu desvoltarei nu e in stare al aratá, si menteai ta-ce la intrebarea: cum se templa, cá magurulu frageđu in sementi'a mica cu incetulu se latiesce de afi arbure inaltu cu ramuri intense, care dupa seculi umbrescu o vale intrega!—

Ome, tu nu precepi neci macar' nascerea u-nui verme, unui firu de erba, si tu ai incumetá se recerci o mare de necuprinsebitati!

Precum omulu facie cu pamentulu, asia si pamentulu nostru facie cu universulu e numai un punct; elu in nemesuratulu spatiu a ceriului e ca pravusiorulu ce se inverta in radi'a sorelui. Si totusi catu de mare nise pare si pamentulu! Elu e patri'a universale a omeniloru, si cuprinde sute de popore mari in sine, care érași in sute de clime sunt numai un poporu si o colonia. Omulu pretutendeni se vede pre sine incungiuratu de minuni ale naturei. Asuprași fiacaréza sorele ma-iestosu, ce dá pamentului luce si caldure. Cu uimire obserba elu cum lun'a, asia regulatu si ne-contentitu, urméza pamentulu pe cararea sa in giurulu sorelui, si érași prein asa sburare in giuru-lu pamentului dede ócasiune spre impartireatem-pului in mesi—luni—. Misicarea pamentului im-pregiurulu seu, si mai multu inca cursulu lui in giurulu sorelui, lu-tragu cu putere blanda la cre-derea unei potentie si intieptiuni, ce coversiescu ori ce intipuire, si in anima descépta sem-tiemente, ce nu se potu sprime cu vorbe; prein aceea pote elu cuprinde necontentit'a crescere si decrescere a lucei, bineregulat'a scimbarea dileloru si a noptiloru, a anutempiloru si a stemperaturei. Tote, ce vede: atmosfer'a cu a sale fenomene va-rie; aerulu, celu sorbe; venturile ce porta norii deintr'o tíera intr'alt'a; uscatulu locuitu de omeni si de animari, pre a caroru same produce elu plante si frupturi; funtile, riurile, fluviile, lacuri-le si marile in care milioane de fientie vietuito-rie au locuentia si subsistentia etc.; totei preten-du amirarea, ca cu poctulu se se scúra in striga-re de bucuria:

Minunatu e de frumosu alui Dumnediu pamentu,
Meritéza ca de omu elu se fia, locuitu!
Dreptu aceea pan'aru fi, ca se intru in mormentu,
Va semi plac' acestu pamentu cu frumsetia daruitu.

(Va urmá).

Purtarile si datinele in evulu mediu.

(Capetu).

Ospetaletatea. Acést'a se tienea de pom-p'a propria a magnatiloru si se mená pana la e-scescu. Cas'a comitelui Northumberland stá dein 160 persone, inse pe di se asternea mésa pen-tru 220 persone, pentruca pe tota díua se aste-ptau cate 60 ospeti. Lordulu Burleigh tienea totudeauna o mésa pentru cavaleri si sierbitori, inca si atunci candu elu nu locuea in castelulu seu. Si aceea érá datina, ca cavalerii si staularii (Knappen) se fia dariuti candu se departau. Bol'a de a se face renumitu prein daruiri, cate odata se intendea prea departe. Candu imperatulu Ven-ceslau cercetá pe regele Carolu VI in Fran-cia, acést'ai dede tote uneltele de aur si de ar-gintu ce avea pre mésa, si afora de aceea latoti cavalerii ce venisera in suitá imperatului darui spre aducere a mente clenodia pretiose. Intreg'a asta daruire avea pretiu de 200,000 fl. o suma pentru tempurile de atunci straordenaria.

Vestementele. Páliele de parada a regi-loru si ale principiloru erau forte in usu, pentru frumusetia si distinctiune aveau clopotiele. Pen-

tru cáligele— numite Pluderhosen— se taiá adesu mai multu si de catu o suta coti de stofa. Asia numitii caltiuni cu ciocu a cavalerasiloru aveau pana la vervu lungime de doue petiore. Depre vervurile astoru caltiuni resunau clopotiele. Asti caltiuni dedera ócasiune la proverbiulu: „a traí pe un petioru mare“

Pomp'a in vestmente, dorulu de pietri pre-tiose si alte ornamente pre vestmente, arme si instrumentele depre cai la cei avuti érá prea ma-re in tempulu de atunci, si mai cu same, candu érá anii celoru mai mari turburari si ai miseriei mai afunde. In desiertu se aduceau legile cele mai strinse in contra astui luxu; ele remaneau numai pre chartia.

Sierbitori, si suita. In evulu de midiu-locu la magnati atatia sierbi erau, in catu ei pe dreptu se potu socoti de caus'a seracirei a mul-toru principii. In tempulu desolatiunei, candu ra-pirea érá comune, domnii si cavalerii recepeau in suit'a loru hoti de drumuri, carora dáu numai mancare si liberia, si carii pentru aceste, precum si pentru patronirea domniloru sei trebueau se le dé o anumita parte dein predi. Asta specie de sierbitori in Anglia se numea Retainers. Nume-rulu sierbitoriloru ce anume capatáu plata, se suéa adesu la mai multe sute. Cardinalele Wol-sey in Anglia avea 800, si inca subtú Jacobu I se poteau vedé legati straini impregiurati cu cate 300—500 sierbitori. Datin'a acést'a in Spa-nia a tienntu mai in de lungu. Acesti sierbitori dela nobilii forte scapati de si ordinarie nu ca-patau mai multu de catu ca se nu mora de fome ci p. e. ducele de Alba pe luna totusi trebuea, se platésca 1000 p. sterling léfa sierbitoriloru sei de casa. Cei mai insemnati dein suit'a a cést'a erau nobili, si acestia erau platiti cu multu mai bine. Lord. Burleigh avea de sierbi 20 aseme-ne nobili, si deintre aceia fia care capatá pe anu 1000 p. sterling, inse deintre sierbii mai mici ai lui se aflau unii, carii aveau stare de 10—20,000 p. sterl., precum spune marele istoricu Hume (VII. 437). Fia care comite séu dinastu totu de a un'a avea o mésa pentru domni, marescalci si sierbitori. Despre memoratulu comite de Nor-thumberland dice Hume (IV, 458), cá elu in ordenelelesu de casa, care la sierbii sei mergeau totudea un'a in scrisu, intrebuentiá stilu pompo-su, si p. e. demandarea, ca mustariulu se se ga-tésca pentru més'a sa mai bine, se incepe: „Ne placú noá si suatului nostru“ (It seemeth good to us and cur council etc.)

Venatulu. Placerea cea mai distincta a magnatiloru stá in venatu, a càruia desfetari cau-tau a le gustá in tote dilele, si la tote ócasiuni-le. Spre acestu scopu se petreceau totu de a un'a de venatorii, canii si falconii sei, si candu mer-geau a visitá pe vecini, candu caletoreau, ba in-ca si candu se duceau la basereca. Cavalerii cru-ciatu dusera la Oriente pre canii si falconii sei, ori catu au si strigatu papii si conciliale in con-tra. Candu regele Eduardu la 1360 irupse in Francia fú petrecutu de 30 falconiari pre cai, ca-rii erau incarcati cu falconi, si mai avea pe len-ga aceea 120 parechi cani de venatu cu sine, nu-mai ca in tote dilele se pota gustá in Francia placerea venatului. Asemenea fécera si baronii dein armat'a sa. Famosulu si prea avutulu baro-ne de Foix tienea la curteasa totu de a una mai multi de catu 1500 cani de venatu. In Francia mai multi deintre magnati aveau dreptulu ca sub-tu liturgia se puna falconii pre altariu.